

3. Криминалистика. Под ред. В.А. Образцова. Москва: Юрист, 1995.
4. Чаплинський К.О. Організація і тактика слідчих (розшукових) дій при розслідуванні злочинів, учинених організованими злочинними угрупованнями: монографія. Дніпропетровськ: Юридична академія МВС, 2004.
5. Ведерников Н.Т. Личность пре ступника как элемент криминалистической характеристики преступления. *Криминалистическая характеристика преступления*. Москва, 1984. С. 74–76.
6. Колесниченко А.Н., Коновалова В.Е. Криминалистическая характеристика пре ступлений: учеб. пособие. Харьков: Юрид. ин-т., 1985. С. 46.
7. Лысенко В.В. Расследование уклонений от уплаты налогов, совершенных должностными лицами предприятий, организаций, учреждений. Харьков: Консум, 1997. 60 с.
8. Павлова Н.В. Особливості розслідування шахрайства, пов'язаного із відчуженням приватного житла: дис... канд. юрид. наук: 12.00.09. Університет внутрішніх справ. Х., 2007. 224 с.
9. Благаренко О.В. Криминологическая характеристика личности преступника, совершившего преступления в кредитно-финансовой сфере. *Уголовно-правовая политика и проблемы противодействия современной преступности*: сб. науч. тр. Саратов: Сателлит, 2006. С. 406–409.
10. Чалдини Р. Психология влияния. СПб.: Питер, 2000. 272.
11. Алікіна Н. Зловживання психологічними закономірностями. *Український юрист*. 2004. № 4. С. 42–45.

Надійшла до редакції 23.03.2018

SUMMARY

Ptushkin D.A. Criminalistic characteristics of the person who involves the chair of objects of the citizen's real estate. Criminologically significant features of the person who is committing fraud in relation to objects of real estate are investigated. The forensic portrait of the offender is considered on the basis of socio-demographic, moral-psychological, and biological characteristics of the person. The classification of persons who commit crimes against immovable property is classified into two groups.

It is accentuated that for the most part, fraud involving immovable property of citizens is committed in a group with the involvement of corrupt civil servants, realtors, lawyers and persons who perform administrative functions in commercial organizations, notaries. The prevalence of participation in the crime of women, persons with higher education, knowledgeable and literate persons, who possess the methods of communication, tactics of influence on people is noted.

Keywords: criminal offenses, fraud, real estate, housing, person of the perpetrator, who engages in fraud in relation to objects of real estate of citizens.

УДК 343.985

Цибенко О.С. ©

здобувач

(Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ)

DOI: 10.31733/2078-3566-2018-1-208-212

ОСОБЛИВОСТІ ДОПИТУ ПІДОЗРЮВАНОГО ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ НЕЗАКОННОГО ЗАВОЛОДІННЯ АВТОМОБІЛЕМ, УЧИНЕНОГО ІЗ ПОДОЛАННЯМ СИСТЕМ ЗАХИСТУ

Розглянуто деякі аспекти виявлення й розслідування незаконного заволодіння автомобілем, учиненого з подоланням систем захисту. Розкрито організаційно-тактичне забезпечення допиту підозрюваного. Визначено організаційно-підготовчі заходи до проведення допиту. Окреслено тактичні прийоми проведення допиту. Визначено тактичні помилки, що припускають слідчі під час проведення допиту підозрюваного. Акцентовано увагу на ролі та місці допиту підозрюваного у розкритті досліджуваного кримінального правопорушення. Зосереджено увагу на допиті лідера кримінального угруповання. Визначено учасників проведення слідчої (розшукової) дії.

Ключові слова: розслідування, викрадення, транспортні засоби, організаційно-тактичне забезпечення, слідча (розшукова) дія, допит, тактичний прийом.

Постановка проблеми. Одним із найбільш розповсюджених засобів отримання доказової й орієнтуючої інформації про незаконні викрадення транспортних засобів, зокрема, виявлення та доказування вини членів організованих груп, особливо їхнього

© Цибенко О.С., 2018

лідера, є допит підозрюваного. Допит за цією категорією проваджень може проводитися на будь-яких стадіях досудового розслідування. Допити різних категорій осіб (особливо підозрюваних) проводяться для виявлення необхідної інформації під час розслідування будь-яких кримінальних правопорушень. Це найбільш розповсюджена та обов'язкова слідча (розшукова) дія на будь-якому етапі розслідування. Завдяки її проведенню можна виявити інформацію про викрадення автомобіля, способи подолання систем захисту, забезпечити можливість більш ефективного проведення інших процесуальних дій та розшукових заходів, висунення слідчих і розшукових версій та планування роботи по доказуванню в цілому. У кримінальних провадженнях за фактами незаконного заволодіння автомобілем, учиненого із подоланням систем захисту, допит також не втрачає своєї актуальності.

Аналіз публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Дана проблематика висвітлювалась у наукових дослідженнях таких вчених: В. П. Бахіна, Р. С. Белкіна, В. Д. Берназа, А. Ф. Волобуєва, В. А. Журавля, В. П. Захарова, А. В. Іщенко, В. М. Ковбаси, О. Н. Колесніченка, В. О. Коновалової, В. К. Лисиченка, Є. Д. Лук'янчикова, В. В. Лютого, В. Г. Лукашевича, Д. А. Патрелюка, М. В. Салтєвського, О. Л. Христова, К. О. Чаплинського, В. Ю. Шепітька, Б. В. Щура, М. П. Яблокова та ін. Проте, на жаль, у цих дослідженнях не було приділено достатньої уваги організації і тактиці проведення допиту підозрюваного з урахуванням чинного законодавства та нагальних потреб правоохоронної практики.

Метою даної статті є дослідження організаційно-тактичного забезпечення проведення допиту підозрюваного при розслідуванні незаконного заволодіння автомобілем, учиненого із подоланням систем захисту.

Виклад основного матеріалу. Допит являє собою слідчу (розшукову) дію, змістом якої є одержання показань від особи, яка володіє відомостями, що мають значення для встановлення істини у кримінальному провадженні. Допит членів злочинної групи (особливо лідера, організатора злочину) є складною процесуальною дією і займає близько 85 % робочого часу слідчих поліції. Нерідко допит потребує залучення додаткових осіб для якісного його проведення. У справах вказаної категорії нерідко залучають оперативного працівника, спеціаліста, перекладача та ін. Складність допиту полягає у тому, що він являє собою суворо регламентовану кримінально-процесуальними нормами форму спілкування, яка завжди має вимушений характер і зумовлена необхідністю. Така ситуація виключає психологічну близькість людей, «викликає» додаткові комунікативні перешкоди, що в окремих випадках сприяє приховуванню істини у справі. Саме на подолання цих та інших негативних обставин (перешкод) і спрямована тактика допиту викрадача транспортного засобу.

Допит – це процесуальна дія, що являє собою регламентований кримінально-процесуальними нормами інформаційно-психологічний процес спілкування осіб, які беруть у ньому участь, спрямований на отримання інформації про відомі допитуваному факти, що мають значення для встановлення істини у кримінальному провадженні [1, с. 252].

Допит підозрюваного є джерелом, з якого найчастіше отримується значна кількість інформації, насамперед, про: а) способи підготовки, учинення та приховування злочину; б) особу злочинця; в) заходи протидії досудовому розслідуванню та ін.

Як і будь-яка слідча (розшукова) дія, допит складається з трьох основних етапів: підготовчого; робочого; заключного. Обов'язковим елементом отримання повних і достовірних показань є всебічне застосування організаційно-підготовчих заходів при проведенні допиту підозрюваного. Серед них ряд авторів виділяє такі:

- вивчення матеріалів кримінального провадження;
- визначення кола осіб, які підлягають допиту;
- визначення послідовності їх допиту та забезпечення їхньої безпеки;
- збирання відомостей про особу підозрюваного (викрадача автомобіля), з'ясування його професійних вмінь, знань та навичок;
- обрання способу встановлення психологічного контакту;
- визначення часу, місця і режиму проведення допиту;
- добір речових доказів та інших матеріалів для пред'явлення допитуваному;
- визначення необхідних науково-технічних засобів для фіксації допиту та їх підготування до роботи;
- складання плану допиту [2, с. 106–117].

Слід наголосити, що узагальнення й аналіз думок опитаних респондентів свідчить, що під час допиту підозрювані у викраденні транспортних засобів здебільшого займають такі позиції:

а) у безконфліктних ситуаціях допиту: повідомлення допитуваним правдивих показань (76 %); намагання підозрюваного співпрацювати зі слідством (32 %); намагання особи встановити об'єктивну істину (15 %); давання показань, що викривають співучасників злочину (27 %);

б) у конфліктних ситуаціях допиту: відмова допитуваного від давання показань (93 %); давання особою неправдивих або неповних показань (98 %); постійна зміна показань (65 %); відсутність психологічного контакту із підозрюваним (74 %); наявність у показаннях суперечностей (82 %); неспроможність допитуваного повідомити про певні обставини внаслідок їх забування (21 %); учинення активної протидії розслідуванню (83 %); компрометація слідчого (43 %); негативний вплив на сумлінного учасника допиту (51 %).

Під час допиту підозрюваного слідчий повинен встановити усі обставини, що мають значення для кримінального провадження. Зважаючи на це, показання підозрюваного мають відображати коло відомостей, котрі умовно можна поділити на три складові: 1) події, що стосуються викрадення автомобіля та відбувались до його початку; 2) події, які стосуються механізму злочину безпосередньо під час його вчинення; 3) події, що стосуються злочину та відбувались після викрадення автомобіля.

Загалом предметом допиту підозрюваного є будь-які обставини, що підлягають встановленню. Предмет допиту утворюють обставини, які входять до предмета доказування, а також інші обставини, які можуть надати допомогу у всебічному, повному, об'єктивному здійсненні кримінального провадження та прийнятті правильного процесуального рішення [3, с. 305].

Серед обставин, що повинні з'ясуватися під час допиту підозрюваного, можна виділити такі: 1) дані про особу допитуваного: сімейний стан, стан здоров'я, освіта, місце роботи, судимості тощо; 2) які конкретно дії, пов'язані із викраденням транспортного засобу, було учинено, за яких обставин, мотивів та метою; 3) коли, де і за яких обставин вчинено злочинні дії та у чому саме конкретно вони проявились; 4) причина протиправних дій та ставлення особи до своїх дій, їхня оцінка; 5) взаємовідносини між злочинцями та потерпілим; 6) кількість та прикмети учасників протиправних дій; 7) матеріальний збиток, заподіяний діями злочинців; 8) чи вчиняв раніше підозрюваний які-небудь правопорушення або злочини і до якого виду відповідальності притягався; 9) обставини, що пом'якшують чи обтяжують відповідальність; 10) чи не зустрічався потерпілий із підозрюваними або їх знайомими після вчинення протиправних дій, якщо так, то по чій ініціативі відбувалася зустріч і про що велася розмова.

Вивчення особи допитуваного дозволяє слідчому, як зазначав Р. С. Белкін, визначити особливості, яких набуває процес формування показань, припустити, якою буде лінія поведінки на допиті та виробити потрібну тактику допиту [4, с. 102]. Дані про особу допитуваного можуть бути отримані з матеріалів кримінального провадження, допитів інших осіб, документів, що характеризують особу, та оперативних матеріалів. При розслідуванні злочинів, пов'язаних зі створенням або утриманням місць розпусти і звідництвом, учинених організованими групами, одержані дані про допитувану особу дають додаткові важелі впливу на неї зокрема та ситуацію в цілому.

Заключним етапом підготовки до допиту підозрюваного є планування його провадження. Недоліком роботи більшості слідчих є нехтування складанням письмового плану допиту, заміна його уявною схемою. Розслідування викрадень транспортних засобів відрізняється підвищеною складністю, тому проведення непродуманих допитів буде малоєфективним. Складаючи план допиту, слідчий повинен звертати увагу на повноту, точність формулювання та послідовність запитань, що підлягають з'ясуванню, а також наявність і порядок пред'явлення речових доказів.

Узагальнення матеріалів кримінальних проваджень дозволяє дійти висновків, що переважно допит підозрюваного у справах про викрадення автомобілів був спрямований на з'ясування: 1) події та обставин злочину; 2) характеру дій злочинців (викрадачів); 3) причин й умов, що сприяли учиненню злочину; 4) відомостей про минулі взаємини з іншими учасниками злочинної події. Визначені дані вказують на те, що при розслідуванні усього масиву досліджуваних проваджень слідчі з'ясовують подію злочину, обставини злочину, характер дій злочинців. Отже, успішність допиту підозрюваного насампе-

ред залежить від вмілого вибору та ефективного застосування певних тактичних прийомів (їхніх комбінацій). Аналіз анкетування респондентів показав, що під час розслідування незаконного заволодіння транспортними засобами, застосовуються здебільшого такі тактичні прийоми допиту: 1) встановлення психологічного контакту; 2) деталізація показань з метою виявлення суперечностей; 3) пред'явлення доказів; 4) використання суперечностей у самих показаннях допитуваного або з іншими доказами; 5) акцентування уваги на неправдивих відомостях, повідомлених допитуваним; 6) переконання в необхідності повідомлення правдивих відомостей.

Нерідко під час розслідування викрадення автомобіля викрадачі заявляють неправдиві алібі. На думку вчених, з метою викриття допитуваного щодо його заяви про алібі треба використовувати такий прийом – детально зафіксувати його свідчення про події дня, коли вчинено злочин, і запропонувати йому записати саме цю частину протоколу. Це пояснюється тим, що людина фізично не може точно запам'ятати усіх фактів кожного прожитого дня, тому запам'ятовує найбільш яскраві з них. Зрозуміло, що злочин належить до розряду незвичайних подій, тому день, коли він був вчинений, краще запам'ятовується. Крім того, викрадач, продумуючи алібі, прагне утримати в пам'яті обставини події. Слідчий у процесі допиту запитує в підозрюваного, чим пояснити той факт, що він так докладно запам'ятав якраз день учинення злочину, а дні, що йому передували та наступні, так погано запам'ятав. Зазначений прийом у більшості випадків дозволяє встановити навмисну неправду в показаннях підозрюваного [5, с. 195].

Під час допиту підозрюваного важливо встановити, яка була поведінка потерпілого чи потерпілих, а конкретно, чи не спровокували вони злочинні дії своєю поведінкою. Як доречно зазначає В. А. Журавель, прийомами, націленими на виявлення і виправлення добросовісної помилки у показаннях, вважають формулювання запитань у хронологічній, логічній послідовності; зіставлення показань із точно встановленими доказами; постановка нагадуючих, доповнюючих, деталізуючих, уточнюючих запитань; пред'явлення речових і письмових доказів [6, с. 19].

Створення перебільшеного уявлення про поінформованість слідчого залишається основним тактичним прийомом в умовах наявності доказів, які мають істотні прогалини на момент допиту підозрюваного. Таке уявлення у допитуваного створюється шляхом демонстрації йому поінформованості слідчого про встановлені епізоди викрадення автомобіля, зв'язки і спосіб життя допитуваного. При цьому вживаються заходи для приховування меж поінформованості слідчого та її джерел. Одночасно можна викрити допитуваного у неправді про факти, які не мають істотного значення для справи, демонструючи тим самим поінформованість слідчого.

З урахуванням специфіки групового злочину, за необхідності, можливо створити конфлікт (загострення відносин) між членами групи викрадачів. Цьому можуть сприяти насамперед корисливі інтереси злочинців. Наприклад, продемонструвавши особі реальну суму отриманого прибутку за автомобіль у порівнянні з виділеною їй винагородою, що дозволить слідчому досягти кінцевої мети допиту.

Під час допиту підозрюваного (особливо лідера групи) доцільно використовувати відеозапис. Л. Д. Удалова вказує на доцільність його застосування у процесі одержання вербальної інформації під час проведення розслідування у кримінальному провадженні. Особливо під час допиту використання цих засобів набуває характеру однієї з необхідних обов'язкових умов, що забезпечує високий рівень досудового розслідування та судового розгляду [7, с. 436-437].

Висновок. Підсумовуючи, необхідно зазначити, що показання підозрюваних є найбільш змістовним джерелом інформації. Вони особисто зацікавлені у результатах провадження. До початку вчинення викрадення транспортних засобів дана категорія осіб домовляється не видавати один одного у випадку затримання, а тому заздалегідь підготовлена до методичного заперечення вини. В деяких випадках з перших допитів злочинці погоджуються на діалог зі слідчими, намагаючись таким завуальованим способом отримати інформацію про зміст показань допитаних раніше свідків, потерпілих або співучасників та заходи, що вживаються слідчим (прокурором).

Бібліографічні посилання

1. Криміналістика: підручник для студ. юрид. ВНЗ. Глібко В. М., Дудніков А. Л., Журавель В. А. та ін. За ред. В. Ю. Шепітька. Київ: Ін Юре, 2001. 552 с.
2. Криміналістика: навч. посібник. Р. І. Благута, Р. І. Сибірна, В. М. Бараняк та ін. За заг. ред. Є. В. Пряхіна. Київ: Атіка, 2012. 496 с.

3. Кримінальне процесуальне право України: навч. посібник. За ред. В. Г. Гончаренка, В. А. Колесника. Київ: Юстініан, 2014. 573 с.
4. Белкин Р. С., Лившиц Е. М. Тактика следственных действий. Москва: Новый Юрист, 1997. 176 с.
5. Порубов Н. И. Допрос в советском уголовном судопроизводстве. Минск: Выш. шк., 1973. 368 с.
6. Журавель В. А. Ситуационность тактических приемов при допросе потерпевшего. *Криминалистика и судебная экспертиза: сборник*. Киев: Вища шк., 1985. Вып. 30. С. 18-24.
7. Удалова Л. Д. Науково-технічне забезпечення отримання вербальної інформації. Засади кримінального судочинства та їх реалізація в законотворчій і правозастосовній діяльності: тези доп. та повідомл. наук.-практ. конф. (Київ, 3 квіт. 2009 р.). Вид. присвячене пам'яті проф. А. Я. Дубинського. Київ: Атіка, 2009. С. 436.

Надійшла до редакції 23.03.2018

SUMMARY

Tsybenko O.S. Features of the interrogation of the suspect in the investigation of the illegal capture of a car made with overcoming protection systems. The scientific article is devoted to the consideration of some aspects of detection and investigation of the illegal capture of a car made to overcome the protection systems. Organizational and tactical provision of questioning of the suspect is disclosed. Organizational and preparatory measures for interrogation are determined. The tactical methods of interrogation are outlined. The tactical mistakes that the investigators assume during questioning of the suspect are determined. The attention is paid to the role and place of questioning of the suspect in disclosing the investigated criminal offense. Focus on interrogating the leader of the criminal group. Determined participants in conducting an investigative (search) action.

Keywords: investigation, abduction, means of transport, organizational tactical support, investigative (search) action, interrogation, tactical reception.

Чіпець О.І. ©

аспірант

(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

DOI: 10.31733/2078-3566-2018-1-212-216

ВИКОРИСТАННЯ МОЖЛИВОСТЕЙ ОПЕРАТИВНИХ ПІДРОЗДІЛІВ ПІД ЧАС СЛІДЧОГО ОГЛЯДУ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ НЕЗАКОННОГО ПЕРЕМІЩЕННЯ ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ

Досліджено використання можливостей оперативних підрозділів під час слідчого огляду при розслідуванні незаконного переміщення вогнепальної зброї.

У результаті аналізу думок вчених стосовно значення термінів «можливості оперативних підрозділів», «оперативні можливості» й «оперативно-розшукові можливості» автор дійшов до висновків, що вони є тотожними. Під «можливостями оперативних підрозділів» слід розуміти наявність, здатність і готовність застосування спеціальних форм та методів ОРД, проведення ОРЗ чи використання сил ОРД й оперативно-технічних засобів.

До можливостей, які можна використовувати під час проведення слідчого огляду при розслідуванні незаконного переміщення вогнепальної зброї належать: використання негласних штатних та позаштатних працівників; використання конфіденційного співробітництва; обмін оперативною інформацією з іншими органами; використання оперативно-розшукових обліків; використання технічних й інших ресурсних можливостей оперативних підрозділів та ін.

Ключові слова: вогнепальна зброя, кримінальне провадження, можливості оперативних підрозділів, незаконне переміщення, слідчий огляд.

Постановка проблеми. Одним із головних напрямків діяльності правоохоронних органів у протидії злочинності є своєчасне запобігання злочинам, що пов'язані із незаконним поводженням з вогнепальною зброєю.

В умовах ведення АТО на Південному Сході країни стратегічним завданням, яке стоїть перед правоохоронними органами у цій сфері, є недопущення розповсюдження кримінальної вогнепальної зброї на території України, що, в свою чергу, обумовлює сво-